

влення, зміст якого визначається як зміст мовного витвору в конкретній ситуації.

Список літератури

1. Бутейко, Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні [Текст] / Н. Ю. Бутейко. – К. : КНЕУ, 2003. – 362 с.
2. Буцикіна, Н. С. Французька мова як друга іноземна [Текст] : навчальний посібник / Н. С. Буцикіна. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 235 с.
3. Васильчик, О. К. Французька мова для усіх [Текст] / О. К. Васильчик. – К. : НМЦВО, 2003. – 556 с.
4. Миньян-Белоручев, Р. К. Методика обучению французскому языку [Текст] : Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности «Иностранный язык» / Р. К. Миньян-Белоручев. – М. : Просвещение, 2001. – 224 с.
5. Репина, Т. А. Французский язык в свете теории речевого общения, [Текст] / Т. А. Репина. – СПб. : С.-Петербургский ун-т, 2007. – 354 с.
6. Сулова, Ю. И. Говорите по-французски: Пособие для развития навыков устной речи, [Текст] / И. Ю. Сулова, Н. Н. Абрамова. – М. : МГУ, 2008. – С. 341.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.О. Борисова, В.О. Архипова, Д.О. Буханцев, 2009.

УДК 371.3:81'253

А.О. Колесник, канд. техн. наук (ХДУХТ, Харків)

Т.В. Грабар (ХЕИУ, Харків)

ЗАГАЛЬНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ У ГАЛУЗІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Розглянуто загальні труднощі перекладу текстів у галузі методики викладання іноземних мов. Дослідження проводилось на основі аналізу оригінальних наукових текстів, які відбирались з урахуванням їх здатності найбільш яскраво проілюструвати труднощі перекладу у зазначеній галузі.

Рассмотрены общие трудности перевода текстов в области методики преподавания иностранных языков. Исследование проводилось на основе анализа оригинальных научных текстов, которые отбирались с учетом их способности наиболее ярко проиллюстрировать трудности перевода в указанной области.

General difficulties of texts translation in the field of teaching foreign languages are considered. Research was conducted on the base of analyses of original scientific text in the field of teaching foreign languages. The texts were selected with taking into account of their ability of bright illustration of translation difficulties in this field.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від належності до певної галузі, кожен текст має лексичні, граматичні та інші особливості які слід урахувати під час перекладу різними мовами. Для перекладу певного тексту на іншу мову треба добре знати та розуміти граматичні та аналітичні явища цієї мови.

Актуальність даної роботи зумовлена постійно зростаючим попитом у висококваліфікованих кадрах, які володіють декількома іноземними мовами, в сучасному суспільстві, та також інтересом фахівців до пошуків нових шляхів ефективного навчання іноземним мовам за короткий термін. Значна кількість існуючих підходів до навчання іноземним мовам та постійна розробка нових теорій викликають значні труднощі під час роботи з текстами з даної тематики через різноманітність та неузгодженість термінів. Усе це говорить про необхідність створення достатньої кількості навчальних матеріалів для підготовки висококваліфікованих спеціалістів у даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що повнота, точність і правильність перекладу значною мірою залежить від того, наскільки вірно перекладач визначає і розуміє граматичні форми, синтаксичні конструкції, структуру речення та надає увагу семантичному аспектові у перекладі лексичних одиниць.

Поділ складних випадків перекладу на граматичні та лексичні явища – досить умовний, адже в кожній мові граматичне тісно пов'язане з лексичним і спосіб передачі в перекладі граматичних форм і конструкцій нерідко залежить від їх лексичного наповнення. Одне й те ж граматичне явище залежно від конкретного лексичного вираження може перекладатися різними способами.

Різні аспекти даної проблеми розглядалися в низці праць, які, проте, переважно стосувалися української мови, зокрема аналізувалися синтаксичні відношення в українській термінології галузі методики викладання іноземної мови, міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії та перекладу, семантична структура та системообумовлені семантичні характеристики [1; 2]. Багато книг та посібників присвячено вивченню проблеми перекладу текстів у галузі перекладу наукової літератури, але мало хто зосереджував свої дослідження саме на шляхах перекладу наукових текстів у галузі методики викладання іноземних мов, а ця тема є досить важливою враховуючи зростаючу популярність іноземних мов та гостру необхідність людини сучасного світу їх вивчати.

Мета та завдання статті. Виявити загальні труднощі перекладу текстів у галузі методики викладання іноземних мов, та розширити уявлення про їх особливості, розглянути практичну реалізацію специфіки викори-

стання способів перекладу термінів на українську мову у цій галузі, а також їх співвідношення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для більш адекватного сприйняття та перекладу текстів стає зрозумілою роль лінгвокраїнознавства – напрям у лінгвістиці та в лінгводидактиці, який поєднує в собі напрями лінгвістики (розкриття семантики мовних одиниць) з елементами країнознавства (вивчення реалій країни через слова, що їх позначають). Його завданням є вивчення елементів загальнонаціональної культури, які знаходять своє вираження в літературному мовному стандарті, що обслуговує всю націю, а також забезпечити носія мови (іноземця) фоновими знаннями в об'ємі, який за формою і змістом наближається до фонових знань носія мови та культури.

У лінгвістиці давно вже стало незаперечним фактом, що в однозначному трактуванні мовленнєвого процесу значну роль відіграє лінгвокраїнознавча інформація, якою володіють учасники мовного акту.

Теорія комунікації передбачає відносну рівноправність співбесідників. У володінні деякою інформацією, крім загальної мови (у структурному і значною мірою у семантичному плані його компонентів), вони повинні володіти деяким загальним для них об'ємом екстралінгвістичних знань, які і становлять собою основу спілкування. В іншомовному випадку, тобто коли спільні знання для мовців не встановлені, комунікація неможлива.

Крім цього, обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати труднощі перекладу й конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу. Необхідно звертати увагу на граматичні особливості вихідної та цільової мов, основу теорії перекладу, перекладні відповідники у галузі граматики та лексики, перекладацькі трансформації, способи перекладу різних мовних явищ [3].

Як відомо, англійська і українська мови належать не тільки до різних гілок індоєвропейської родини мов (перша – до германської, друга – до слов'янської), а й до різних структур типів мов: перша – переважно аналітична мова, де граматичні відношення у реченні передаються вільними граматичними морфемами, а друга – флективна мова, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою зв'язаних граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять велику групу граматичних труднощів перекладу.

Лексичний аспект спілкування має певні особливості, з одного боку – це зв'язок зі змістом комунікації, що полегшує засвоєння лексичних одиниць, а з іншого – це практично невичерпаний запас лексики будь-якої західноєвропейської мови, а також великі труднощі засво-

ення іншомовної лексики, що пов'язані з формою слова (звуковою, графічною, граматичною), його значенням, характером сполучуваності з іншими словами, вживанням слів, які засвоюються в процесі виховання людини в даній культурі через різноманітні засоби утворення і передавання інформації, поряд із звичайними повсякденними значеннями стають частиною мовної свідомості особистості, а також розходження зі словами рідної мови [4].

Умови навчання в навчальних закладах і насамперед недостатня кількість занять та обмежена тематика викликають необхідність відбору лексичного мінімуму, що має відповідати цілям і змісту навчання іноземних мов у певному типі навчального закладу.

Основними критеріями відбору лексичних мінімумів є такі:

1. Сполучуваність, тобто здатність лексичних одиниць поєднуватися з іншими одиницями у мовленні. Синтагматичні зв'язки, що властиві слову, входять в характеристику його семантики, яка обумовлює його з'єднуваність. Поєднання слів у тексті не тільки підпорядковані загальним семантичним відношенням, але і залежать від парадигматичних зв'язків, які різноманітно об'єднують лексико-семантичні одиниці мови.

2. Семантична цінність, тобто висловлювання за допомогою лексичних одиниць важливих понять з різних галузей людської діяльності, у тому числі тих, що визначені програмою і представлені у конкретному підручнику.

3. Стилiстична необмеженiсть [5].

Серед текстів наукової тематики найчастіше ми зустрічаємо монографії та статті, присвячені різноманітним питанням. Ці тексти відносяться до наукового стилю. Стаття – це науковий твір, відносно невеликого розміру, який публікують у періодичних виданнях або у збірках наукових праць [1; 2].

Мова наукової літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Щодо лексичних особливостей, це передусім значна наявність спеціальної лексики та термінів, книжкової лексики. Працюючи з такими жанрами, ми зустрічаємось з різними власними іменами, географічними назвами, національними, історичними реаліями. Адекватний переклад таких елементів наукового стилю потребує розгалуженої системи фонових знань.

Граматика цього стилю орієнтується на норми книжкової мови; її специфічною рисою є велика кількість різного роду поширених складних речень, що вживаються для передачі типових для наукового викладу логічних відношень між об'єктами, діями, подіями та факта-

ми. Для таких текстів характерні вживання неособових форм дієслів, одночленних інфінітивних та номінативних речень, форм пасивного стану дієслова, специфічних синтаксичних конструкцій та особових займенників першої особи однини.

До важливих ознак, які визначаються функціональним призначенням текстів наукової тематики, ми можемо віднести офіційність, логічність, точність і стереотипність, що тісно пов'язані між собою.

Дії перекладача нагадують багатопроекторний комп'ютер, коли одночасно обробляються граматична, лексична, стилістична, загально-текстова і комунікативна інформація, що потребує від перекладача відмінних знань двох мов – вихідної та цільової. Але цього недостатньо. Для успішної роботи з текстами будь-якої направленості перекладач потребує запасу певних фонових знань.

Процес перекладу розпадається на два етапи. Для адекватного перекладу треба перш за все зрозуміти, точно усвідомити, стлумачити самому собі те, що перекладається, уявно проаналізувати оригінал, критично оцінити його. На практиці, при синхронному або послідовному перекладі, який робиться на високому професійному рівні, відповідності між висловлюваннями на мові оригіналу і на мові перекладу установлюються миттєво і однозначно – завдяки багатому запасу пам'яті перекладача, що миттєво пропонує готові рішення, і довгому посередньому тренуванню, яке виключає вагання у разі вибору потрібного варіанту [6].

Але іноді перекладачеві буває необхідно для знаходження вірних мовних відповідностей звертатися до позамовної дійсності, яка знайшла своє відображення в його пам'яті, в попередньому досвіді, або також звернутися до допомоги словників, довідників, літературних даних, що й дозволяє знайти потрібну відповідь. Відповідності у такому випадку встановлюються не прямо, а опосередковано – через пам'ять і досвід перекладача, які зберігають у собі й образи дійсності й їх мовні позначення у великій кількості їх варіантів, які дають матеріал для необхідного вибору. Цей досвід, образи і знання речей, про які розповідається в оригіналі, отримали визначення «фонові знання»: як можна побачити зі змісту терміну, мається на увазі сукупність уявлень про те, що становить дійсний фон, на якому розгортається картина життя іншої країни, іншого народу. Для теорії та практики перекладу фактично має значення лише частина фонових знань, – та, що відноситься до явищ специфічних для іншої культури, іншої країни і необхідна читачам перекладеного твору, щоб без втрат зрозуміти в деталях його зміст.

У випадках, коли мова йдеться про тексти з педагогічної граматики та методики викладання іноземних мов, перекладач має володіти термінологією двох типів: 1) терміни, що виражають базові поняття науки (наприклад, *applied linguistics* – методика викладання мов, *habits* – навички, *skills* – уміння, *approaches and methods in language teaching* – підходи та методи викладання іноземних мов, *acquisition* – засвоєння, *learning* – навчання); 2) терміни, що необхідні для обговорення вузької спеціалізованої тематики (наприклад, обговорення теорії монітора Крашена передбачає знання таких термінів, як *monitor theory* – теорія монітора, *input hypothesis* – гіпотеза про залежність засвоєння від загального об'єму мовного матеріалу, що спрямований на учня, *the natural order hypothesis* – гіпотеза про «природний порядок», *curriculum* – навчальний план, *syllabus* – робоча програма, *synthetic syllabus* – синтетична робоча програма, *notional-functional syllabus* – понятійно-функціональна робоча програма, *curricular innovations* – нововведення в навчальні плани, *syllabus design* – принципи організації матеріалу в навчальних цілях) [7].

Переклад наукових текстів викликає в першу чергу певні лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. До лексичних труднощів наукового перекладу належать проблеми вибору адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна) при перекладі багатозначних слів (термінів), особливості вживання загальнонародних слів у наукових текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів неологізмів, абревіатур, такі «фальшиві друзі» перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміноомоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських наукових текстах, різного роду власні імена і назви тощо.

Важливою лексичною особливістю наукової тематики є термінологічні одиниці. Терміни – це слова та словосполучення, які позначають специфічні об'єкти та поняття, якими оперують спеціалісти певної галузі. В якості термінів можуть використовуватись як слова, які вживають майже включно в рамках даного стиля, так і спеціальні значення загальноновживаних слів. Терміни мають чітко і точно вказувати на реальні об'єкти та явища, встановлювати одне значне розуміння спеціалістами інформації, що перекладається. Тому до цього типу слів ставлять особливі вимоги. Перш за все, термін має бути точним, тобто мати визначене значення, яке може бути розкрито шляхом логічного визначення, яке встановлює місце позначеного терміном поняття у си-

стемі понять даної галузі. Термін має бути однозначним, і в цьому сенсі незалежним від контексту, та об'єктивним, без будь-яких побічних розумінь, які б відволікали увагу спеціаліста і привносили елемент суб'єктивності [5].

Висновки. Для забезпечення процесу адекватного перекладу текстів різноманітної тематики і, у першу чергу, наукових текстів, крім глибоких знань мови оригіналу та мови перекладу, володіння перекладацькою компетенцією, перекладач повинен мати певний обсяг фонових знань як для успішного перекладу в межах спеціалізації, так і для відтворення інформації на більш широкому соціально-історичному стилі. Фонові знання перекладача, його обізнаність з наданої тематики, лінгвокраїнознавча компетенція можуть мати вирішальне значення під час перекладу.

Тексти наукової тематики в основному представлені в монографіях та статтях. Ці жанри мають характерні ознаки, перед усім пов'язані з інформуючою функцією текстів, що характеризуються насиченістю термінологією, книжно-письмовими елементами та синтаксису, логічністю, точністю, тощо.

Переклад текстів наукової тематики пов'язаний з подоланням низки труднощів, у першу чергу, під час перекладу лексичних одиниць. Це здебільшого стосується перекладу термінів, багатозначних слів, кліше та неологізмів. Особлива увага має приділятися адекватному перекладу термінів, що у даному випадку здійснювався із застосуванням таких прийомів: транскодування, калькування, описовий переклад, вибір варіанта відповідника, контекстуальна заміна та смисловий розвиток.

Тексти наукової тематики зазвичай насичені посиланнями на інших авторів або дослідження, тож вони насичені власними іменами, географічними назвами, абрєвіатурами, назвами організацій та установ. Найбільш розповсюджений прийом перекладу лексичних одиниць такого характеру – транскодування.

Переклад текстів наукової тематики потребує чітко додержуватися нейтрального, емоційно-незабарвленого стилю презентації інформації, тож особливо важливим стає питання вибору варіанта-відповідника під час перекладу багатозначних слів.

Серед найбільш поширених граматичних труднощів перекладу наукових текстів такі, що пов'язані з перекладом інфінітива та інфінітивних конструкцій, дієприкметникових та герундіальних зворотів тощо. Під час перекладу застосовувалися всі найпоширеніші перекладацькі трансформації: перестановка, заміна слова однієї частини мови на слово іншої, вилучання, додавання, конкретизація значення слова тощо.

Список літератури

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст]. В 2-х ч. Ч. 1. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 271 с.
2. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст]. В 2-х ч. Ч. 2. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 302 с.
3. Корунець, І. В. Теорія та практика перекладу [Текст] / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 446 с.
4. Ніколаєва, С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах [Текст]: підручник / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2007. – 320 с.
5. Чередниченко, О. І. Теорія і практика перекладу [Текст] / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2005. – 370 с.
6. Левицкая, Т. Р. Теория и практика перевода [Текст] / Т. Р. Левицкая, А. М. Фиттерман. – М. : Изд. лит-ры на ин. яз., 2003. – 263 с.
7. Черноватий, Л. М. Психолінгвістичні основи теорії педагогічної граматики [Текст] / Л. М. Черноватий. – Х. : Основа, 2006. – 245 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.О. Колесник, Т.В. Грабар, 2009.

УДК 81'253: 81'243

І.І. Ков'ях, ст. викл.

СТУПІНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ВІДХИЛЕННІ ВІД НОРМАТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РОЗМОВНОЇ МОВИ

Розглянуто загальнотеоретичні питання мовної норми, що є суттєвими для викладання іноземної мови, і проблема толерантності, тобто терплячого відношення до порушень норми, відступлень від неї.

Рассмотрены общетеоретические вопросы языковой нормы, существенные для преподавания иностранного языка, и проблемы толерантности, то есть терпимого отношения к нарушениям нормы, отступлениям от нее.

The article examines the general theoretical questions of the language norm essential to foreign language teaching, and problems of tolerance, i.e. of tolerant attitude towards violations of the standard language use, deviations from it.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У останні два десятиліття, що пройшли під знаком інтересу до досліджень структури мови, лінгвісти, а слід за ними і методисти підкреслювали важливість структурно-систематичного підходу до вивчення мови. Тим часом, чим далі розвивалися дослідження мовної структури, тим більше лінгвісти наближалися до проблеми граматичності, або прийнятності, мовних фактів, тобто по суті справи, до проблеми норми мови. З